

MONITUM

I. Quoties numerus ex auctoribus indicabitur, is ad tractatum de quo agitur, apud illos auctores referendus erit: sic, v. gr. si in tractatu de Legibus reperias S. Lig. n. 40, intelligas: S. Lig. n. 40, in tractatu de Legibus. Si quando autem locus citatus ad diversum tractatum spectet, id expresse indicabitur.

II. Auctores ad confirmandam doctrinam adductos, ad maiorem tractationis perspicuitatem post expositas rationes retulimus; non ideo igitur rationes, saltem omnes, iisdem auctoribus indiscriminatim adscribendae sunt; eorum enim testimonium ad doctrinae potius, quam ad rationum confirmationem adducitur.

NOTANDUM

CIRCA FORMULAS RESPONSIONUM SS. CONGREGATIONUM

Occurrunt nonnunquam in responsionibus S. C. termini non tam facilis intelligentiae. Explicantur.

Dilata, idest differtur respondere, ut res maturiori examini subiiciatur utpote difficilis solutionis.

Affirmative et amplius, *Negative et amplius*, idest cum res fuerit in S. C. satis superque discussa, et plenis votis prout iacet decisa, non amplius admittitur tale quaesitum.

Nihil, hoc est non admittitur petitio utpote incongrua.

Relatum vel *Lectum*, idest cum relatum, vel lectum fuerit in S. C. postulatum, non fuit admissum.

Qui modi haud contemnendi sunt, cum inducti sint ad evitandas longiores verborum circumlocutiones.

COMPENDIUM THEOLOGIAE MORALIS

TRACTATUS DE ACTIBUS HUMANIS

Cum Theologia Moralis tota versetur circa actus humanos dirigendos, exordium tractationis nostrae, prouti rerum ordo et communis consuetudo postulat, ab ipsis *humanis actibus* ducemus. Agendum igitur hic nobis est 1° de notione, 2° de principiis, 3° de moralitate actuum humanorum.

CAPUT I.

DE NOTIONE ACTUUM HUMANORUM.

1. — DEFINITIO. Actus *in genere* est determinatio potentiae, seu est facultas agendi in exercitio posita, vel etiam est exercitium facultatis agendi. — Ipsa potentia dici solet *actus primus*, et eius determinatio *actus secundus*.

Actus vero *humanus* ille est, qui procedit a deliberata hominis voluntate; seu est actus procedens a voluntate libera cum advertentia ad bonitatem vel malitiam actus.

Etenim ille solus potest dici *humanus* actus, qui procedit ab homine in quantum homo est, et differt a creaturis irrationabilibus (1). Porro

(1) Ex hoc dicendi modo neoterici quidam post Alasiam inepte concludunt, intellectus quoque actus quoslibet, uti sunt cogitatio, perceptio, iudicium, ratiocinium, itemque actus voluntatis etiam non liberae, prorsus esse *actus humanos*, quia, inquiunt, iis potentiis perficiuntur quibus homo essentialiter a brutis differt. Non intellexerunt isti scilicet, discrimen hominis a brutis heic a Doctoribus usurpari non solum quoad facultatum substantiam,

sed potissime quoad operandi modum (Vid. Suarez in 1. 2. Tract. 1. Disp. 2. Sect. 2. a n. 7.). Et iste quidem innovandi abusus hunc unice fructum asferre potest, tum ut homines se mutuo non intelligant, et controversias moveant, quae mere ex alterius sententiis non perceptis orientur, tum in Doctorum libris, imo et ecclesiasticis monumentis decretisque legendis gravissime errandi periculum subeant.

homo tunc solum, ut *lalis*, agit, quando in agendo utitur facultatibus sibi essentialibus, scilicet cognoscendi, volendi, et libere se determinandi; ergo non datur actus *proprie* humanus, quin a deliberata seu libera hominis voluntate procedat. Unde actus humanus demum idem est, ac actus moralis. — S. Thom. 1. 2. qu. 1. art. 1.

Hinc differt ab actu hominis (2), qui fit in homine, vel ab homine absque ulla deliberatione, ut sunt actus indeliberati, motus *primo-primi*, vel actus hominis penitus distracti, somniantis, delirantis, amentis, ebrii, aut usu rationis quomodocumque destituti (3).

2. — *DIVISIO*. Actus humanus multipliciter distinguitur.

1° *Elicitus*, vel *imperatus*. *Elicitus* dicitur qui consummatur in ipsa voluntate, ut actus amoris, odii, desiderii. *Imperatus* vero, qui imperante voluntate perficitur ab alia potentia vel interna, ut actus cogitandi, vel externa, ut actus ambulandi, scribendi.

2° *Internus*, vel *externus*. Actus *internus* ille est, qui tantum internis animae potentiis perficitur, qualis est actus cogitandi, amandi. Actus vero *externus*, seu *mixtus*, ille est, quem voluntas per corporis organa perficit. Actus internus specialius *actus* dicitur, et actus externus potius *actio* nuncupatur (4).

3° *Bonus*, *malus*, *indifferens*. Actus *bonus* dicitur ille, qui conformis est rectae rationi; *malus*, qui non est illi consentaneus; *indifferens*, qui rationis normae neque conformis est, neque repugnat. — Actus bonus aut indifferens dicitur etiam *licitus* (5); actus vero malus, *illicitus*.

(2) Neotericus quidam, abiecta consueta veterum distinctione in *actus hominis*, et *actus humanos*, novam invexit actuum *naturalium* seu *animalium*, et actuum *personalium*; quippe, ut inquit, facultates intellectus et voluntatis, utpote summum activum principium, *personalitatem* constituunt. Atqui prona hinc via ad graves errores patet; si enim in *summo* seu *supremo activo principio* personalitas constituatur, iam Deus pro unica natura, seu *activo principio* unicam personam, duplicem vero Christus, pro duplici natura habebit.

(3) Placuit nonnullis multiplices in homine actus distinguere secundum quod S. Gregorius M. (Hom. 29. *in Evang.*) hominem dixit aliquid de omni creatura habere, ut proinde 1° alii actus dicantur

naturales, uti vivere, vegetare, crescere, etc., alii 2° *animales*, etiam brutis communes, uti comedere, ambulare, etc., alii 3° *hominis*, uti loqui, ridere, intelligere, etc., alii 4° denique *humani*, qui a deliberata voluntate procedunt; in quibus intellectus se habet ut conditio, libera autem voluntas ut causa.

(4) Consideratio actus *interni* vel *externi* eo maxime nunc spectat, utrum actus internus, v. gr. voluntatis consensus, exterius ullo modo prodeat seu manifestetur; ut nempe exinde colligatur, num legi, aut censurae, aut reservationi, etc. subiiciatur.

(5) Qui actus in individuo indifferentes non admittunt, eo ipso quemvis actum licitum etiam ut moraliter bonum habent. Vid. infr. dicenda Cap. III. Art. 1.

4° *Naturalis*, vel *supernaturalis*. *Prior* ille est, qui solis naturae viribus producitur; *posterior* vero, qui auxilio divinae gratiae perficitur (6).

5° *Validus*, vel *invalidus*. Actus *validus* ille est, qui gaudet omnibus requisitis ad effectum proprium producendum essentialibus. *Invalidus* autem ille est, qui vel uno quopiam ex essentialibus caret. Sic est *validus contractus*, in quo requisita sive lege naturali, sive lege positiva ad eius valorem reperiuntur. Secus *invalidus* est habendus.

CAPUT II.

DE PRINCIPIIS ACTUUM HUMANORUM.

3. — Tria actuum humanorum principia numerantur: 1° *cognitio*, 2° *voluntas*, 3° *libertas*. Haec enim sunt eorundem constitutiva atque adeo ad quemlibet actum *proprie* humanum requisita, ut ex definitione actus humani patet.

Voluntas cognitionem praeviam necessario supponit; nihil enim potest esse obiectum voluntatis, quin prius ope intellectus apprehensum fuerit. Hinc axioma: *Nihil volitum, quin praecognitum*. Utrumque autem supponit libertas. Libertas enim est facultas eligendi, seu ad actum aliquem sese determinandi; electio autem fieri nequit, nisi voluntate seipsam in praecognitam hanc vel alteram partem movente.

ARTICULUS I. — DE VOLUNTARIO.

§. I. *De voluntario in genere.*

4. — *DEFINITIO*. Voluntarium, seu actus voluntarius dicitur, qui procedit a voluntate cum intellectuali finis cognitione. Ratio huius definitionis patet ex modo dictis, seu ex necessitate praeviae cognitionis, ut voluntas ad actum se determinare possit.

Hinc differt 1° a *volito* (1), quod potest esse obiectum voluntatis etiam

(6) Supernaturalis actus *meritorius* dicitur vel *de condigno*, vel *de congruo*, prout ipsi retributio aliqua vel ex iustitia, vel ex mera decentia ac benignitate Dei rependitur.

(1) *Volitum* nimirum non dicitur de actu voluntatis, sed de obiecto, in quod voluntas tendit: et hoc contingere potest,

licet obiectum a voluntate, tamquam effectus a sua causa, non pendeat. Dixi, *contingere potest*; nam quod dicimus *volitum*, potest etiam a voluntate procedere et pendere, ita ut et volitum et voluntarium id sit. Ita v. gr. dum moves pedem aut manum, hic motus et *volitus* et voluntarius tibi dicitur. Quocirca vix